

Sessió Infància i dret a l'educació en el lleure

Barcelona, 19 de setembre de 2011

Carles Barba i Jose Antonio Ruiz (Fundació Catalana de l'Esplai) i **Joan Segarra** (Empreses socials – Cooperatives)

1. Marc normatiu i de drets

A continuació detallem el marc normatiu de drets dels infants que fa referència al món del lleure educatiu:

- **Convenció internacional dels drets dels infants, Nacions Unides, el 20 de novembre de 1989**
-

De la convenció volem destacar l'**Art. 31**, que diu: **L'infant té dret al descans, al lleure, al joc i a la participació en activitats culturals i artístiques.**

1. Els Estats membres reconeixen el dret de l'infant al descans i a l'esplai, al joc i a les activitats d'esbarjo adequades a la seva edat, i a participar lliurement en la vida cultural i les arts.
2. Els Estats membres han de respectar i promoure el dret de l'infant a participar plenament en la vida cultural i artística i han d'afavorir oportunitats de participació en activitats culturals, artístiques, recreatives i de lleure.

- **Estatut d'Autonomia de Catalunya, any 2006**
-

De l'estatut volem destacar l'**Article 44.3** Educació, recerca i cultura.

44.3 Els poders públics han de promoure i han d'impulsar la implicació i la participació de la família en l'educació dels fills i filles, en el marc de la comunitat educativa, i **han de facilitar i promoure l'accés a les activitats d'educació en el lleure.**

- **Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (LEC)**
-

Més enllà d'altres referències, la LEC va dedicar un capítol específic a l'educació en el lleure. En destaquem alguns dels seus articles:

CAPITOL VI. EDUCACIÓ EN EL LLEURE

Article 39. Educació en el lleure

1. **El sistema educatiu reconeix i incorpora el caràcter educatiu de les activitats de lleure**, especialment el compromís i la transmissió de valors. Aquestes activitats es poden articular entre els centres educatius i els ens locals, les famílies i les associacions en què s'agrupen i les entitats, associacions i empreses d'educació en el lleure, en els diferents territoris.
2. **El Govern**, havent consultat el Consell de Governos Locals, i d'acord amb el procediment que determina l'article 162, ha de regular els requisits mínims i **ha d'establir els criteris de qualitat a què s'han d'ajustar les activitats d'educació en el lleure, a fi de garantir-ne la contribució al procés educatiu.**

Article 41. Foment de l'equitat en l'educació en el lleure

Les administracions públiques han d'establir mesures de foment per a garantir que tots els alumnes puguin participar en els plans i programes socioeducatius i en les activitats d'educació en el lleure en condicions d'equitat, sense discriminació per raons econòmiques, territorials, socials, culturals o de capacitat.

-
- **Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.**
-

Volem destacar els següents articles:

Art. 13 Foment i suport educació.

3. **El dret a l'educació, incloses les activitats extraescolars, esportives, de lleure i les activitats culturals dels infants i els adolescents, ha de prevaler per damunt de les pràctiques culturals, la tradició i la religió, i llurs manifestacions; aquestes pràctiques no poden justificar en cap cas una discriminació, limitació o exclusió d'infants i adolescents en el ple exercici d'aquest dret.**

Art. 43. Suport a la integració social dels infants i adolescents immigrants

1. Les administracions públiques han de fomentar, mitjançant serveis i programes d'acollida, la integració social dels infants o els adolescents immigrants.

La "Llei d'infància", com en el cas de la LEC, també destina un capítol a parlar del dret a l'educació en el lleure i l'esport.

Capítol VIII. EDUCACIÓ EN EL LLEURE I PRÀCTICA DE L'ESPORT

Article 57. Educació en el lleure

1. **Els infants i els adolescents tenen dret a rebre una formació integral en el temps de lleure que els faciliti l'educació en els valors cívics i en el respecte a la comunitat i al medi, mitjançant centres d'esplai, agrupaments i centres que formen la xarxa associativa d'entitats d'educació en el lleure, i les altres entitats culturals, esportives i socials o les institucions existents a Catalunya i que es dediquen al lleure.**

2. Les entitats d'educació en el lleure tenen per funció la intervenció educativa en l'àmbit del temps lliure, fora de l'ensenyament reglat i de l'àmbit familiar i ajuden al desenvolupament dels infants i els adolescents com a futurs adults responsables i compromesos amb la comunitat.

3. Les administracions han d'afavorir i fomentar l'educació en el lleure i donar suport a la xarxa d'entitats socials, i n'han de fomentar la igualtat d'accés dels infants i els adolescents.

Article 58. El joc i la pràctica de l'esport

1. Els infants i els adolescents tenen dret al descans, al joc i a les activitats recreatives pròpies de llur edat com a part de l'activitat quotidiana, i també a participar lliurement en la vida cultural i artística de llur entorn social.

3. Els infants i els adolescents tenen dret a practicar l'esport i a participar en activitats físiques i recreatives en un entorn segur. La participació en esports de competició ha d'ésser voluntària i els mètodes i els plans d'entrenament han de respectar la condició física i les necessitats educatives dels infants i els adolescents.

- **LLEI 12/2007, d'11 d'octubre, de Serveis Socials**
-

La Llei preveu en el seu article, 11 l'atenció i protecció dels infants i adolescents en risc social i, en la seva cartera de serveis contempla un conjunt de dispositius per a la infància i adolescència que afecten a l'àmbit del lleure, com poden ser els Centres Oberts entre d'altres.

Article 11. Protecció dels drets dels infants i els adolescents

En el cas dels infants i els adolescents en situació de risc, el règim jurídic de protecció ha d'establir la forma d'exercir els drets establerts pels articles 8, 9 i 10 en l'àmbit dels serveis i els recursos per als infants i els adolescents.

- **Decrets normatius d'activitats amb infants i joves:**

En aquest apartat destaquem el decret 137/2003, de 10 de juny, de regulació de les activitats d'educació en el lleure.

Si visiteu l'enllaç de sota trobareu tots els decrets que existeixen en relació a les activitats de lleure:

http://www6.gencat.net/joventut/catala/sgj/suport_professionals/legislacio.htm

Conclusions del vessant regulador:

Disposem en aquests moments d'un ampli i potent marc regulador en matèria de drets per a la infància que afecten al temps de lleure educatiu. Més enllà del que manava la Convenció internacional, l'Estatut de 2006, i les lleis de serveis socials, educació i infància desplegades al 2007, 2009 i 2010 respectivament donen un marc suficient com per a desenvolupar normativament i política com garantir-ho.

En tot cas, la normativa existent, desplegada de forma prèvia a aquestes lleis és excessiva, farragosa, contradictòria i no està desenvolupada des de la perspectiva de l'infant sinó més aviat des del punt de vista de les competències dels Departaments respectius i dels actors que hi intervenen.

Finalment, no estan tampoc ni reconeguts ni regulats alguns equipaments i serveis o centres com són els Centres d'Esplai o els Agrupaments Escoltes, impulsats per la societat civil catalana.

2. Realitat de l'educació en el lleure a Catalunya

- **Dimensió quantitativa de participació d'infants i adolescents en activitats.**
 - Més de **50.000** infants assisteixen regularment a esplais i agrupaments.
 - Al voltant de **200.000** infants i joves participen cada any en activitats d'estiu (colònies, casals, campaments, camps de treball, ...)
 - Els menjadors escolars i les activitats extraescolars estan gestionades majoritàriament per les diferents entitats i empreses de lleure existents en el nostre país.
- **Dimensió de l'àmplia i diversa iniciativa de la societat civil. Dades tercer sector i de participació voluntària.**

Les associacions d'educació en el lleure gaudeixen d'un sòlid arrelament social i juguen un paper molt important en l'educació de milers d'infants i adolescents. Centres d'esplai, agrupaments escoltes i casals de joves són autèntiques escoles de ciutadania, que contribueixen a transmetre valors de solidaritat, civisme i compromís entre els més joves. Aquest arrelament queda reflectit en l'existència de diverses federacions i moviments, que des de les tradicions de l'escoltisme o l'esplai, agrupen a les diferents entitats:

- Federació de Centres Juvenils Don Bosco
- Minyons Escoltes i Guies de Catalunya (MEG)
- Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica de Catalunya i les Balears (MIJACCB)
- Acció Escolta de Catalunya
- Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya (ACGJC)
- Centre Marista d'Escoltes (CMS)
- Coordinació catalana de colònies, casals i clubs d'esplai (CCCCCE)
- Coordinació Rural de Catalunya (CRUC)
- Escoltes Catalans, l'associació laica de l'escoltisme català
- Esplais Catalans (ESPLAC)
- Fundació Catalana de l'Esplai (FCE)

El conjunt d'aquestes entitats agrupen més de **12.000 monitors i caps d'agrupament** voluntaris que setmanalment desenvolupen activitats a més de **500 esplais** i gairebé **200 agrupaments**.

A més, algunes d'aquestes organitzacions gestionen serveis educatius a diferents escoles, barris i municipis amb monitors i educadors contractats. En

aquest sector també hi intervenen altres fundacions, associacions i cooperatives.

- **Importància del desenvolupament d'aquest àmbit en les darreres dècades**

L'evolució del sector de des dels seus inicis fins a la realitat consolidada d'avui dia ha permès generar un model de lleure educatiu, no consumista, que col·labora amb l'escola i la família per educar infants que esdevinguin ciutadans compromesos, a l'hora que defensa els seus drets.

A més, la generalització de les activitats, tant a nivell territorial com social, ha permès potenciar la contribució del lleure educatiu a la cohesió social del país a partir de la tasca educativa fonamentada en la igualtat d'oportunitats, l'equitat i la voluntat transformadora.

- **Professionalització i qualificació i diversitat de les activitats**

Durant les darreres dècades ha sorgit la nova realitat, avui ja consolidada, del sector del lleure educatiu professionalitzat. L'activitat remunerada en torn als menjadors escolar, activitats extraescolars, casals, dinamització de joves o gestió d'equipaments públics ha suposat un nou sector econòmic que en aquests moments ocupa a més de 15.000 persones al nostre país. Moltes d'aquestes, són educadors i educadores que compatibilitzen la tasca voluntària a l'esplai o agrupament amb la feina a alguna de les organitzacions de gestió.

- **Manca de reconeixement legal, institucional i regulador**

Tot i el avenços en matèria legislativa i reguladora, que s'ha concretat en un llarg llistat de lleis, decrets i normatives, tenim una realitat contradictòria que fa que en alguns aspectes patim un excessiu encotillament normatiu mentre en altres naveguem en el buit legal i la incoherència. Una normativa global, consensuada amb el sector, que impliqués el reconeixement institucional necessari i que enfoqués la diversitat i complexitat del sector podria ser l'alternativa.

- **Estat de les polítiques existents de foment.**

L'any 2010 es va fer un pas endavant a través del document de Mesures de foment, reconeixement i suport de l'educació en el lleure elaborat per la Comissió Assessora per al Suport de les Associacions d'Educació en el Lleure (CASEL), document que havia de suposar el punt de partida per blindar el model català de lleure educatiu.

El cert és el desenvolupament de moltes de les accions proposades resta pendent i cal continuar treballant per aconseguir que es compleixin els compromisos adquirits. Els principals eixos al voltant dels quals giren les propostes són:

- Millor coordinació dels diversos organismes de l'Administració competents en algun aspecte o en alguna dimensió de l'educació en el lleure.
- Visualització d'una interlocució vàlida i clara a tots els efectes per part de l'organisme responsable de gestionar les competències en educació en el lleure.
- Actualització normativa que afecti els diversos instruments existents per tal de desenvolupar les mesures.
- Finançament de les mesures.
- Reconeixement social de l'educació en el lleure.

- **Estat de les polítiques d'inclusió.**

La crisi econòmica i les polítiques d'ajustos o retallades de les administracions públiques està tenint un impacte directe en moltes de les activitats vinculades al lleure educatiu que centren la seva intervenció en els col·lectius més vulnerables. I com sabem, la demanda s'està incrementant. Alguns exemples:

- Per a molts ajuntaments, els programes de lleure educatiu han estat els primers de la llista d'accions no prioritàries i han vist reduïda de manera significativa la seva dotació pressupostària o directament han desaparegut.
- Les dotacions per beques a famílies i subvencions per entitats.
- Els Plans Educatius d'Entorn, projecte referent pel que fa al treball en xarxa dels diferents agents educatius i a la concepció del fet educatiu més enllà dels centres escolars.

3. Què aporta l'educació en el lleure als infants i adolescents

Avui tothom comparteix que l'educació dels infants i adolescents no és quelcom que es pugui delegar en l'escola ni tampoc que es pugui concentrar exclusivament al horari lectiu o fins i tot al que passa dins el centre escolar. L'educació dels infants òbviament és quelcom que es garanteix en primera instància en el marc familiar però també en d'altres espais de la seva vida quotidiana.

Sovint, aquelles experiències més significatives en la vida de les persones s'han produït en la infància i la joventut i molt sovint en aquests espais de lleure.

Podríem dir moltes coses sobre el que aporta l'educació en el lleure des de la perspectiva dels infants i adolescents i el seu desenvolupament com a persones però en podem destacar aquí quatre vessants:

- **Espai d'educació en valors, de l'afectivitat i l'autonomia personal**
El lleure educatiu educa l'afectivitat, l'atonomia personal, els valors i les actituds. Valors com la responsabilitat, l'esforç, la iniciativa, la mirada crítica. Com l'exercici de la solidaritat, l'estimació a la natura, el compromís per a la millora de la societat, d'aquells que més ho necessiten i la felicitat pròpia i dels altres
- **Espai d'aprenentatge de capacitats i habilitats personals i socials**
En el lleure s'aprenen moltes coses, encara que no de forma acadèmica. Es generen i desenvolupen aficions, habilitats personals i socials. Es fomenta la capacitat organitzativa dels nois i noies per a desenvolupar projectes, l'autosuperació, les actituds i capacitats per enfrontar-se i solucionar problemes i reptes, amb imaginació.
- **Espai de coneixement**
El lleure dona amplitud de mires, ajuda als nois i noies a descobrir el món, obrir-se a d'altres cultures i aprofundir la pròpia, a conèixer la natura, la cultura i les tradicions populars, el paisatge i la geografia.
- **Espai de convivència i participació**
El lleure és un espai de socialització i una escola de ciutadania. Els nois i noies exerceixen hàbits, actituds i habilitats socials, a prenen a treballar i a divertir-se plegats, a dialogar i comunicar-se amb afecte i respecte. També a resoldre els conflictes i a gestionar les seves emocions.

4. Propostes pel Pacte per la Infància

- **De foment, promoció i suport**
- **De reconeixement i regulació**
- **D'equitat i compensació de desigualtats**
- **D'atenció col·lectius específics**
- **Transversals (plans integrals, plans d'entorn, PEC, ...)**